

VAN BOTERBERG TOT SUPERHEFFING

1945

1945 ¹

Jaar	Melkveehouders / koeien	Melkkoeien x 1000	Melk/vet /eiwit gem. / koe	Melkgeld cent/kg.	Melk Mln. kg	Kaas ¹⁾ mln. kg.	Boter ¹⁾ mln. kg.	Boterberg mln. kg.	M-Melkp. mln. kg
1939		1.566	3.520 / 3,24	6,20	5.512	121 / 69 / 52	108 / 50 / 56		
1944		1.162	3.377 / ?	11,86	2.583	40 / 40 / 0	49,1 / 49,5		
1945		1.116 ²⁾	3.046 / 3,52	12,83	2.546	37 / 43 / 0	39 / 36 / 0		
1946		1.279	3.158 / 3,38	12,81	3.911	66 / 64 / 0	54 / 53 / -		

1) productie / consumptie / export mln. kg.

2) In 'Opbouw' 1946-01-04 1.188

1945			036
1945-04-14	PZC	Melkprijs veehouders – Garantieprijs – 15 – 16 ct / kg.	
1945-06-16	ND	Knipsels over kolentekort in boterfabrieken	
1945-07-12	LC	Oprichting <i>Stichting voor de Landbouw</i>	
1945-07-12	LC	De C.C.D. in actie – niet opgeven van vee	
1945-07-17	PZC	<u>S. Mansholt</u> over: Land- en tuinbouwproblemen	
1945-07-24	LC	Het verlaagde melkrantsoen	
1945-09-27	ZD	Radiorede <u>S. Mansholt</u> : 'Landbouw-moeilijkheden.'	
1945-10-27	NBna	Radiorede: <u>Dr. Ir. P. N. Boekel</u> 'De positie van de zuivel na de oorlog'	
1945-11-03	PZC	Melk- en vetrantsoenen in den komenden winter – gegevens	
1945-12-08	NBna	<u>S. Mansholt</u> : Problemen bij botervoorziening. Een beroep op de veehouderij.	
1945-12-20	PZC	Minister <u>S. Mansholt</u> te Arnhem: 'Landbouw krijgt meer vrijheid'	
1945-12-28	HK	Minister <u>S. Mansholt</u> te Leeuwarden: 'waarom boeren ook margarine krijgen'	

1 Meer over zuivelbeleid op Europees niveau in: http://www.zuivelhistorienederland.nl/wp_pdf/1960_tussen-wereldoorlog-en-euromarkt_15-04-2007.pdf

Melkprijs veehouders (garantieprijs)²

Met ingang van 15 April a.s. moeten melkslijters die volle melk van veehouders afnemen, de volgende prijzen uitbetalen: levering franco slijters f 16,- per 100 L., indien de slijter de melk ophaalt van het bedrijf van de veehouder over een afstand van 0-2 km, f 15,75; 2-5 km. f 15,50; 5-7 km. f 15,25; boven de 7½ km. f 15 per 100 L.

Met ingang van 15 April zal de zuivelfabriek op verzoek van de veehouder die volle melk aan de fabriek levert, in plaats van 20 % thans 35 % van de geleverde volle melk in den vorm van ondermelk en/of karnemelk moeten terugleveren.

1945-06-16-kn

Nieuwe Dag 1945-06-16

E. De voedselpositie - Vooruit- zichten — Aardappelen:

Boter: De boterproductie hangt ten nauwste samen met het kolenvraagstuk. Eerst als de groote fabrieken in Friesland weer op volle toeren kunnen werken, zal het mogelijk zijn een voorraad van boter te vormen, die dan als **koel-huisboter** in den komenden winter gedistribueerd zal worden.

Om de vetproductie en den suikerbieten-oogst in ons land op te voeren zal de verplichte regeling voor het telen van koolzaad wel moeten worden gehandhaafd en het areaal van de suikerbieten uitgebreid.

Vleesch: Ook aan vleesch is een wereldtekort, zoodat de huidige, vrij hooge rantsoenen, niet gehandhaafd kunnen blijven.

Alles bijeen genomen is het zoo, dat men met vertrouwen en gematigd optimisme den winter tegemoet mag zien.

(Nieuwe Dag)

Provinciale Zeeuwse Courant, 26/06/1945

HET NIEUWE KABINET.

Eindelijk hebben wij een nieuwe regeering, het aantal ministers bedraagt zelfs 16. Deze mannen zijn voor het meerendeel voor de meeste Nederlanders onbekend.

.....

Nieuwe ministers.

Ir. Mansholt is 36 jaar oud en uit Groningen afkomstig. Hij bezocht de Middelbare landbouwschool te Deventer. Hij vertoefde 3 jaar in Indië, waarna hij een boerderij in den Wieringermeer leidde. Hij was voorzitter van de Coöp. zaai-zaadvereniging. Ir. Mansholt verichtte veel ondergronds werk.

24 juni 1945 werd Mansholt beëdigd als minister in het kabinet-Schermerhorn-Drees. Een 'nationaal kabinet voor herstel en vernieuwing'

Leeuwarder Courant, 1945-07-12

Stichting voor den Landbouw opgericht

Ter voorbereiding van één sterke publiekrechtelijke landbouworganisatie

Voor den oorlog bestonden hier te lande drie door de regering erkende landbouw- en drie landarbeidersorganisaties. Door het optreden van den Nederlandschen Landstand en van Woudenberg in 1941 werden deze verenigingen óf geliquideerd óf opgenomen in den Nederlandschen Landstand, respectievelijk het N.V.V.

² Merk op dat Zuid-Nederland en een deel van Zeeland al bevrijd was! (ZHN.)

De leidende figuren van de opgeheven instellingen zochten contact, dat den geheelen oorlog door bewaard bleef. Men kwam na vele besprekingen tot de overtuiging, dat het wenschelijk was na den oorlog één groote en sterke publiekrechtelijke landbouworganisatie in het leven te roepen. Dit wil echter niet zeggen, dat de bestaande vereenigingen zouden moeten verdwijnen. Het doel van de publiekrechtelijke organisatie zou zijn zich uitsluitend bezig te houden met technische, sociale en economische vraagstukken. Voorts zal zij zich diensvolgens moeten inlaten met de uitvoering van eventueel noodzakelijke landbouwordeningsmaatregelen.

Ten einde tot het instellen van een dergelijk lichaam te komen, is dezer dagen in het leven geroepen de „Stichting voor den Landbouw” die de voorbereidende maatregelen zal treffen tot het oprichten van een organisatie in bedoelden zin.³

Bron: Zuiveljaarboek 1947

„Stichting voor de Landbouw”.

ORGANISATIES VAN WERKGEVERS EN WERKNEMERS
(VAKORGANISATIES).

Opgericht 2 Juli 1945. Gevestigd Raamweg 25-27, 's-Gravenhage.

Deze stichting is voortgekomen uit het streven van:

- a) de Christelijke Boeren- en Tuindersbond in Nederland,
- b) de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond,
- c) het Koninklijk Nederlands Landbouw-Comité,
- d) de Nederlandse Bond van Arbeiders in het Landbouw-, Tuinbouw- en Zuivelbedrijf,
- e) de Nederlandse Christelijke Bond van Werknemers in het Landbouw-, Tuinbouw- en Zuivelbedrijf, en
- f) de Nederlandse Rooms-Katholieke Landarbeidersbond „St. Deusdedit”,

om te komen tot een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in de Nederlandse Landbouw.

Bestuur: H. D. LOUWES, Ulrum (Gr.), Voorzitter;
Ir G. P. F. ROYACKERS, 's-Gravenhage, Secretaris.

Leeuwarder Courant 1945-07-12

De C.C.D. in actie – op zoek naar niet opgeven van vee

Op 10 en 11 Juli werd door den C.C.D. in samenwerking met de politie bedrijfscontrole gehouden te Zwaagwesteinde en Broek onder Akkerwoude. Er werd gecontroleerd op de land-

³ Deze nieuw organisatie – het Landbouwschap – werd 1954 opgericht waarbij de Stichting voor de Landbouw weer werd opgeheven! – zie ook knipsel [1979-05-18](#) – 25 Jr Landbouwschap

bouwinventarisatie. De boeren zijn na de bevrijding in de gelegenheid gesteld al hun vee dus ook het z.g.n. „zwart” vee op te geven.

Bij controle bleek echete, dat velen alsnog een onjuiste opgave hadden verstrekt, en dit tevens met hun handtekening hadden bekrachtigd. Er werd zeer veel in beslag genomen, soms 20 stuks van één eigenaar.

Provinciale Zeeuwse Courant, 1945-07-17

Mansholt over: Land- en tuinbouwproblemen ⁴

De nieuwe Minister van Landbouw, de heer Mansholt, heeft op een bijeenkomst te Alkmaar medegedeeld dat het noodzakelijk is dat het land- en tuinbouwbedrijf wordt **gerationaliseerd**, hetgeen o.m. moet omvatten de verkaveling, de bedrijfsleiding en de afzet. Ook is het noodzakelijk, dat zo snel mogelijk organisaties, uit de bedrijven zelf voortkomende, een regerende taak op zich nemen, De Stichting van de Landbouw bereidt een organisatie voor de landbouw voor.

Met de tuinbouw is het nog niet zo ver. De tuinbouw valt uiteen in tal van delen, die elk hun eigen moeilijkheden hebben. Niettemin is het nodig, dat de bestaande organisaties gecentraliseerd worden, want op het ogenblik werkt een apparaat met 2000 ambtenaren. Deze toestand mag niet lang meer duren, maar dan moeten zij, die in de land- en tuinbouw werken, ook de organen scheppen, die het werk kunnen overnemen Deze organen moeten zijn publiekrechtelijke organen, d.w.z. zij moeten zelf verordenende bevoegdheid bezitten.⁵

Het is echter, niet te verwachten, dat de regering zelf deze organen zal oprichten. De opbouw moet van onderaf geschieden. In de discussie, die op deze rede volgde, werd de vraag gesteld, waarom de groenteprijzen zo hoog zijn.

De minister antwoordde, dat de tussenhandel met een onevenredig grote winst gaat strijken. In het bijzonder krijgen vaak de grossiers een hoge beloning voor een minieme prestatie. Het apparaat van de handel deugt niet. Hier moeten de georganiseerde tuinders samen met de georganiseerde veilingen ingrijpen. De winst-marge zal op korten termijn worden besnoeid.

Wat het loon van den landarbeider betreft, dat moet gelijk worden aan dat van den stadsarbeider. Arbeidskrachten op het land zijn zoo schaars, dat de oogst moeilijk of niet is binnen te halen. In den N.O. Polder moet een oogst van 16.000 H.A. binnengehaald worden en daarvoor zijn slechts 600 man beschikbaar.

⁴ Omdat de dubbele ‘oo’, ‘ee’, ‘den’ en enkele ‘sch’s’ kort hierna werden afgeschaft zal ik daar in deze en de hier na volgende tekst al op vooruit lopen. D.w.z. de speller van mijn tekstprogramma volgen! (ZHN.)

⁵ Zie knipsel 1949-11-26: betreft een lezing van H.D. Louwes over het zelfde onderwerp!

Het verlaagde melkrantsoen

Dat de melkrantsoenen aanmerkelijk zijn verlaagd, heeft zoals begrijpelijk is, beroering gewekt. Er wordt gemompeld, dat dit samenhangt met de uitvoer van boter naar Engeland. Na informatie blijkt dit niet het geval te zijn. De verlaging bedoelt enkel het rantsoen voor het hele land gelijk te krijgen.

Natuurlijk valt het niet mee, zich hierin te schikken. De boterrantsoenen zijn iets gestegen. Maar de vraag naar vet en vlees blijft groot. Het melkgebruik is in de oorlog reusachtig toegenomen. Het gebruik van pap is in tegenstelling met vroeger zeer gewoon geworden. Dit kon ook niet anders, wilde men de zeer lage vetrantsoenen enigszins aanvullen. Dat wij nu terug moeten is niet makkelijk te verdragen. Vooral niet, omdat wij het saboteren gewend zijn. Nog altijd bereiken ons berichten, dat er boeren zijn, die melk clandestien verkopen. Dit verschijnsel zal zich nu nog wel vaker openbaren, met alle gevolgen van dien. Wij willen hiertegen waarschuwen. Het is vaderlandse plicht de regering te steunen bij haar pogingen om de opbouw te bespoedigen. Wanverhoudingen moeten zoveel mogelijk gekeerd worden en die zouden ontstaan, wanneer het *melkhalen* weer begon. De regering bedenke echter wel, dat zeker ieder, die zware arbeid verricht, voldoende voeding moet ontvangen.

Zeeuwsch Dagblad, 1945-09-27

Radiopraatje Mansholt: Landbouw-moeilijkheden.⁶

Een „agrarisch bestemmingsplan”.

Minister Mansholt heeft Dinsdagavond de reeks radio-praatjes ingeleid die door het departement van *Landbouw en Visserij* zullen gehouden worden.

Hij heeft daarbij een overzicht gegeven over de moeilijkheden waarmee de landbouw thans te kampen heeft en de plannen die beraamd zijn om den landbouw er weer bovenop te brengen.

De minister wees er op, dat er bij het herstel van de geteisterde gebieden meer dan voorheen rekening gehouden zal worden met de ruilverkaveling en met de ontginningsmogelijkheden. Meer dan ooit moet er gedacht worden aan export van landbouwartikelen. In dit verband worden er maatregelen genomen die verbetering der kwaliteit der producten beogen.

De boer en de tuinder zullen hun bedrijven zoo moeten gaan inrichten, dat zij zo goedkoop mogelijk kunnen produceren. Ook de veehouder moet niet alleen aan winst doch ook aan kwaliteitsverbetering denken. Er zullen cursussen etc. georganiseerd worden ter opvoering van de vakbekwaamheid,

Een speciaal orgaan zal met de overheid een onderzoek instellen naar de afzetmogelijkheden van akkerbouw- en veeteeltproducten. Zoo hoopt men te komen tot een „agrarisch bestemmingsplan”.

6 De radio werd in de eerste jaren na WO-II veel gebruikt om ‘het hoe en waarom’ over bepaalde zaken uit leggen aan de bevolking.

De minister deelde mee, dat t.a.v. veevoer en kunstmest maatregelen zijn genomen. Wat kunstmest betreft, in 1946 zal de helft van het verbruik in normale jaren beschikbaar zijn.

Let op: Hier is minister Mansholt ir.....

Noord-Bevelands Nieuws- en advertentieblad 1945-10-27

De positie van de zuivel na de oorlog

Radiorede van Dr. Ir. P. N. Boekel ⁷

In een causerie in de Rubriek ten behoeve van de Landbouw, zoals die wordt verzorgd door de Afdeling Voorlichting van het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening, sprak Maandagavond 22 October Dr. Ir. P. N. Boekel over het onderwerp: „*De positie van de zuivel na de oorlog*”.

Vast staat dat onze zuivelbereiders belangrijke bijdragen geleverd hebben tot de voedselvoorziening van ons volk. Zij hadden daarbij te kampen met een door allerlei oorzaken verminderde melkproductie, terwijl ook de kwaliteit van het product door vele andere oorzaken geleden had.

Bij de ontwikkeling en de mogelijkheden van de zuivelbereiding dient men onderscheid te maken tussen de naaste en de verdere toekomst. De naaste toekomst omvat herstel en wederopbouw. Onze verminderde veestapel is van goede kwaliteit. Uitbreiding vindt plaats. De schade aan de zuivelfabrieken is te herstellen, zodat, naar de mening van spreker, de moeilijkheden door krachtig aanpakken zullen kunnen worden overwonnen.

In de verdere toekomst dient men volle aandacht te schenken aan de binnenlandse markt. De **export**⁸ van zuivel- en melkproducten is immers nog onzeker. Met het oog op de in de toekomst mogelijke **export** moet de melkverwerking gericht worden op de voortbrenging van kwalitatief zeer goede producten, die het buitenland niet of zeer moeilijk in dezelfde hoedanigheid kan namaken; dit geldt vooral voor onze eigen kaassoorten.

Onze totale melkproductie bedroeg voor de oorlog ruim 5 miljard liter, waarvan 1 tot 1,2 miljard liter was bestemd voor directe menselijke consumptie. Door aan den consument een voortreffelijk product af te leveren, gepaard aan een propaganda, gericht op de vorming van

⁷ Dr. Ir. P. N. Boekel was directeur van het Zuivelwezen, tevens Rijkszuivelinspecteur. (onderdeel van de Directie v.d. Landbouw)

⁸ Export **vet** aangezet door ZHN omdat het mij opviel hoe vaak dit woord voorkwam en..... dus belangrijk was!

algemene waardering van onze melk en melkproducten, zal het melkverbruik per hoofd in Nederland kunnen worden verhoogd. Tevens zal ook het vetgehalte van onze gestandaardiseerde melk opgevoerd en verbetering van de hygiënische kwaliteit moet worden bereikt door invoering van een verplichte betaling naar kwaliteit van de geleverde melk, met flinke prijsverschillen bij afwijkingen, samen met een verplichte veeziektebestrijding en regelmatige bedrijfcontrole met daaraan verbonden financiële consequenties.

Bij de verwerking van melk tot zuivelproducten, verdienen allereerst onze aandacht de Goudse en Edammer kaassoorten. De volvette-Goudse-kaasbereiding op de boerderij, die in het Zuiden en Oosten van het vasteland van Zuid-Holland en in Westelijk Utrecht nog wordt aangetroffen en waarvan de topkwaliteit in hoge mate bijdroeg tot onze reputatie als kaasland, moet hersteld worden, evenals de bereiding van de Noord-Hollandse Edammer 40+ kaas. In deze provincie dienen de kleine fabrieken hun aandeel in de productie weer terug te krijgen. De fabriekskaas moet streven naar kwaliteit in de eerste plaats. Dit kan bereikt worden door een verbod van pasteurisatie van de te verkazen melk en een gebod van pasteurisatie van wei en ondermelk. Regeling van vetklassen en kaasvormen is een dringende eis. In de vetklassen kan volstaan worden met volvet, 40+ en 20+, waarbij volvette kaas uitsluitend geproduceerd zou dienen te worden in Goudse vorm, de 40+ in Edammer vorm en de 20+ in de vorm van de Leidse komijne en Friese nagel- en kanterkaas.

Kwaliteitscontrole verdient ernstige overweging, zeer zeker in verband met mogelijke **export**, om inferieure kwaliteiten te weren. Een ernstig vraagstuk voor onze kaasbereiding is het gebruik van kuilvoer. In het buitenland is dit verboden en ook in ons land heeft het kuilvoer een funeste invloed op smaak en kwaliteit van onze zuivel. Hier verdient het kunstmatige grasdrogen aanmoediging. Bij de bereiding van melkproducten dient men zich ook toe te leggen op verhoging van de kwaliteit tot het uiterste. Het *Krause-* en *Hatmakerpoeder* zijn nog voor verbetering vatbaar door de nodige zorg aan grondstoffen en bereiding te besteden. Een controle-ontwerp dienaangaande staat gereed om te worden ingevoerd.

Er bestaat geen reden voor al te veel optimisme ten opzichte van onze **export** naar Engeland van ontroomde condens. Ook hier dient men aandacht te schenken aan kwaliteitsproducten, n.l. de volle gesuikerde en ongesuikerde, waarvoor eertijds, vooral in de tropen, afzetgebieden bestonden. In de laatste plaats de verwerking van ons melkvet tot boter. Of hiervoor **export**-mogelijkheden zijn naar, bijv. de industriecentra in België en Duitsland, moet nog worden afgewacht. Voor een verzekerde binnenlandse afzet van boter is regeling van productie en afzet van margarine vereist.

Spreker eindigde met er op te wijzen, dat onze melkbewerkingenafzet geleid dienen te worden tot een vergroting van de afzet van consumptiemelk en consumptiemelkproducten. Bij de verwerking van zuivel- en melkproducten moet allereerst aandacht worden besteed aan de volvette en vette Nederlandse kaassoorten met daarnaast de bereiding van vollemelkproducten. De sluitpost wordt dan gevormd door de boter, waarvan het hoofdafzetgebied in het binnenland moet worden gezocht.⁹

Voor alles echter zullen wij moeten streven naar de bereiding van prima producten.

9 Deze opmerking, „meer kaas en de boter minder belangrijk” was het terugkerende advies van de deskundige kopstukken uit die tijd en jaren daarna. De praktijk zou echter anders worden; boter belangrijkste – en dus onverkoopbare overschotten – product en kaas op de tweede plaats. De reden is misschien heel simpel.....er waren nog veel te veel – kleine – boterfabriekjes en te weinig kaasfabrieken! (ZHN.)

Melk- en vetrantsoenen in de komende winter

Melkpoeder nodig om vermindering te voorkomen.

Vergeleken met voor de oorlog is het aantal koeien met ongeveer 24 % verminderd. Het bedraagt thans slechts 1.184.000 stuks. De productie per koe wordt momenteel op niet meer dan 3000 kg. per jaar geschat terwijl men verwacht, dat in de komende winter, d.w.z. van eind October tot ongeveer half Maart, de melkproductie ca. 795.000 ton zal bedragen. Hiervan gaat voor de boer, zijn gezin en zijn arbeiders circa 20 % af, terwijl ook een deel dezer melk voor de opfok van kalveren gebruikt zal moeten worden en de zuivelfabrieken een belangrijke hoeveelheid onder- en/of karnemelk moeten terugleveren.

Op deze wijze blijft er in deze winterperiode slechts ca. 433.000 ton gestandaardiseerde melk over. Wanneer de huidige rantsoenen gehandhaafd kunnen worden, zal de verzorging met deze consumptiemelk 500.000 ton melk bedragen. In het tekort zal door middel van melkpoeder moeten worden voorzien. Wanneer het gelukt een groote hoeveelheid melkpoeder te importeren zal het consumptiemelkrantsoen gehandhaafd kunnen blijven.

Het huidige vetrantsoen zal waarschijnlijk ongewijzigd kunnen blijven. Naar schatting zal in de komende winter ca. 15.000 ton boter voor distributie beschikbaar komen. Voor veehouders¹⁰, zieken, aanstaande en jonge moeders wordt een hoeveelheid gereserveerd, waardoor voor de overige consumenten in totaal ca. 6.500 ton beschikbaar blijft.

Met handhaving van het rantsoen voor de jongste groep zal aan de groep van oudere consumenten nog slechts vijf maal een rantsoen van 125 gram boter kunnen worden verstrekt. Gaat echter de in het voornemen liggende afschaffing van de bijzondere verzorging van veehouders en personeel van zuivelfabrieken door, dan zal de distributie, zoals deze thans geldt, zeer waarschijnlijk gedurende den winter gehandhaafd kunnen worden.

Noord-Bevelands Nieuws- en advertentieblad 1945-12-08

Een beroep op de veehouderij.

Bij de botervoorziening gaan de kleine kinderen voor.

De maatregel van den Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening tot afschaffing van de speciale regeling der botervoorziening voor de melkveeouders, die met hun gezinsleden op de margarinebonnen boter ontvingen, is niet onverwachts gekomen. Reeds enige tijd geleden was aangekondigd, dat opheffing van de bijzondere verzorging der veehouders in overweging was genomen, omdat de zwakke boterpositie anders niet een voortzetting der rantsoenering met boter op de huidige basis voor de groep der kleinste kinderen, die het aller-eerst voor boter in aanmerking dienen te komen, mogelijk zou kunnen maken.

¹⁰ Zie ook lezing minister Mansholt in Leeuwarden – ‘knipsel’ 25 dec. 1945.

Nu met ingang van de inmiddels ingetreden nieuwe distributieperiode de veehouders met de overige consumenten gelijk zijn gesteld, zal de boterverstrekking aan de kinderen tot en met vier jaar de gehele winter kunnen worden volgehouden, terwijl aan personen boven de vier jaar na 24 November j.l. waarschijnlijk nog drie maal de gebruikelijke hoeveelheid van 125 gram boter gegeven zal kunnen worden.

De melkveehouders worden als boterproducenten als normale consumenten beschouwd, omdat de hoeveelheid boter zo gering is, dat elke bijzondere verzorging van deze groep de boter-rantsoenering voor de groep der kleine kinderen deze winter onmogelijk zou maken. In veehouderskringen zijn de meningen verdeeld. Velen zien in, dat de gelijkstelling van alle bevolkingsgroepen redelijk is, nu het gaat om de boter voor de kleine kinderen. Anderen menen niettemin, dat zij als boterproducenten in de eerste plaats recht hebben op het product.

Minister Mansholt, die een beroep op de veehouders doet om aan de uitvoering van de nieuwe regeling hun volledige medewerking te verlenen, is echter overtuigd, dat zij hun mening zullen herzien, als zij weten, dat handhaving van de oude regeling een onevenredig groot deel van de beschikbare hoeveelheid boter zou opeisen.

Welk onevenredig groot deel zal uit de volgende becijfering blijken: De botervoorraad per 24 November is berekend op ongeveer 4.000 ton. Naar schatting zal er van die datum af tot half Maart 1946 ongeveer 4.500 ton worden geproduceerd, zodat in totaal rond 8.500 ton beschikbaar zal komen. Om de distributie vlot te laten verlopen, is een werkvoorraad bij de handel nodig van ongeveer 1.000 ton, zodat ca. 7.500 ton kan worden gedistribueerd.

Voor rantsoenen voor zieken en aanstaande moeders en aan toewijzingen voor ziekenhuizen e.d. is in deze periode ca. 2.000 ton nodig. Zouden melkveehouders op de margarinebonnen bonnen boter kunnen betrekken, dan is hiermede tot half Maart 4.500 ton gemoeid, zodat er voor de overige consumenten slechts 1.000 ton beschikbaar zou zijn. Dit zou betekenen, dat op basis der huidige distributieregeling, waarbij per 2 weken aan kinderen van 0-4 jaar 250 gram boter wordt verstrekt en aan personen boven die leeftijd 125 gram, aan eerstgenoemde groep nog slechts gedurende 5 keer 250 gram boter zou kunnen worden gedistribueerd, terwijl er voor de tweede groep, dus alle consumenten boven 4 jaar, gedurende de gehele winter geen boter meer beschikbaar zou zijn en men dus uitsluitend op margarine en vet zou zijn aangewezen.

Het is zeer twijfelachtig of de verwachting, dat uit **Denemarken** nog een hoeveelheid boter zou kunnen worden ingevoerd, in vervulling kan gaan.

Wordt de situatie in het licht van deze feiten gezien, dan mag van de veehouders begrip voor het sociale karakter van de maatregel worden verwacht. Het Nederlandse volk zal de medewerking aan de uitvoering der nieuwe regeling zien als de toetssteen van hun gezindheid. In het belang van de kleine kinderen, in het belang van de gemeenschap moge de aflevering van boter deze winter zo hoog mogelijk worden opgevoerd.

Minister Mansholt: 'Landbouw krijgt meer vrijheid'¹¹

**Volksverzekering in voorbereiding.
Industrieel. herstel zal geruime tijd duren.**

Minister Mansholt heeft te Arnhem gesproken. Hij deelde mede, dat wij mogelijk kaas zullen kunnen uitvoeren. Bereiken wij in 1946 de productie van 1939, dan zal ruim 35.000 ton volvette en 40 plus kaas voor export bestemd kunnen worden. Wij moeten exportmogelijkheden zoeken voor groenten of conserveeren, aangezien we het volgend jaar een overschotproductie zullen hebben. Door samenwerking tusschen overheid en bedrijfsleven zal het bedrijfsleven in een bepaalde richting moeten worden gedreven.

Wij hopen, als er weer een half jaar verstreken is, dat er vrijwel geen beperkende bepalingen uw bedrijf meer aantasten, aldus spr. Het graan voor eigen gebruik als veevoeder zal heel gauw worden vrijgegeven. De varkens-teeltbeperking wordt opgeheven. Voor de veehouderij zal het veeboekje worden afgeschaft, behalve in een streek langs onze grens om smokkel tegen te gaan. Het handelsboekje moet nog enige maanden gehandhaafd blijven.

Ook de aankoopvergunningen en vervoersbewijzen moeten nog even wachten op liquidatie. Wat de paarden betreft, worden alle bewijzen afgeschaft. Voor de varkenscontracten wordt het maximumgewicht teruggebracht op 40 kg. Zoo gauw mogelijk worden de zuivelbeperkingen weggenomen.

Door al deze verlichtende maatregelen zullen binnen enkele maanden 4000 ambtenaren afvloeien uit het landbouwdepartement naar andere departementen of iets dergelijks.[....]

Heerenveensche Koerier, 1945-12-28

Minister Mansholt sprak te Leeuwarden

Over o.a. : 'Waarom de boeren ook margarine krijgen op boterbonnen'.

Minister Mansholt sprak Zaterdag j.l. in de Harmonie tot een honderdtal genodigden (hoofdzakelijk boeren) uit de hele provincie in verband met de deining, die is ontstaan, door de beslissing, dat de boeren ook margarine op hun bonnen zullen ontvangen, daar anders de verstrekking van boter aan zieken en kinderen gevaar loopt.

¹¹ Een wel erg optimistisch stuk! Niet in dit artikel, wel in de inzet, een tekst over 'samenvoeging van kleine landbouwbedrijven'. Hierover besteed Mansholt's Biograaf, J. Marriënboer, (MB.) extra aandacht – blz. 139. Zie ook knipsel 1946-01-04

Na een openingswoord van de voorzitter van de *Fryske Lânbouwstifting*, begon de minister met een overzicht te geven van de verwoestingen, die de oorlog in de landbouw had aangericht door inundaties, tankgrachten, enz. Daarbij komt dan nog de onzichtbare schade, bestaande in uitputting van de bodem, door gebrek aan kunstmest, waaronder vooral de lichtere gronden geleden hebben. Ook wees hij op de inkrimping van de rundvee-, varkens- en pluimveestapel. Er is een tekort aan veevoeders en kunstmest, waardoor de productie sterk geremd wordt, terwijl eindelijk de marktpositie in het buitenland voor sommige producten slecht is, daar ieder land bezuinigt op de invoer, om zijn deviezen te sparen. Zo is bv. de wereldmarktprijs voor boter ongeveer f 2.50, terwijl de productiekosten circa f 4.- bedragen. Alleen door eerste klas producten te leveren, zullen wij ons in de toekomst op de internationale markt met onze boter kunnen handhaven. Daarnaast zal misschien meer volvette en 40+ kaas geproduceerd moeten worden en minder boter. Ook voor de land- en tuinbouw geldt, dat alleen eerste klas producten geëxporteerd kunnen worden, zaaizaad, pootgoed (en hiervan niet alleen bintjes), en hoogwaardige tuinbouwproducten.

Hopeloos is de zaak niet, maar er zal hard gewerkt moeten worden om de verloren posities terug te winnen en nieuwe te verwerven. En daarvoor is het van groot belang, dat de regering de steun ontvangt van een hechte organisatie der boeren, die bereid en in staat is om straks een deel van de regeringstaak over te nemen in de nieuwe organen met een verordenende bevoegdheid. Niet de ambtenaren moeten het in de toekomst doen, maar de boeren zelf. Vooraf zal er nog wel wat moeten veranderen in de mentaliteit der boeren tegenover de noodzakelijke maatregelen.

Hierna gaf de minister nogmaals de reeds gepubliceerde cijfers van de productie en de consumptie van boter in de twintig weken na 24 Nov. die zoo goed mogelijk waren geschat. Het bleek duidelijk, dat wanneer alles op de oude voet doorgegaan was, er een tekort zou komen. Om dit te voorkomen moest bezuinigd worden op de verstrekking aan zieken en kleine kinderen of op het verbruik der zelfverzorgers. De regering koos het laatste, omdat zij het niet verantwoord achtte, met het oog op de volksgezondheid, om de eerste categorie margarine te verstrekken. Hierdoor bleef de boter op de markt, wat voor de toekomst van belang geacht moet worden, daar de boerderij een klant is, die men nooit verliest.

Na nogmaals een beroep gedaan te hebben op aller medewerking bij de uitvoering van voorschriften die soms onsympathiek leken, doch noodzakelijk waren, eindigde de minister met nogmaals aan te dringen op een hechte organisatie, die in de toekomst zelf over de maatregelen kon beslissen.

Na een korte pauze kwam een hele rij sprekers aan het woord, die bijna allen aandrongen op verandering van het voorschrift. Duidelijk bleek, dat men overtuigd was van de moeilijke positie waarin de regering zich bevond. De bereidheid om met de regering samen te werken om uit de impasse te komen kwam eveneens sterk tot uiting. Maar een concessie van de kant van de regering, was noodzakelijk. Tenslotte stelde de heer Stallinga¹² voor, om verband te leggen tusschen de melklevering aan en de teruglevering van boter door de fabriek, b.v. door een

12 Ir. P. Stallinga secretaris van de *Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken in Friesland – 1940 – 1973*.
Meer over deze Bond: http://www.zuivelhistorienederland.nl/wp_pdf/1972_Bakens-in-de-Tijdstroom-Tekst_08-12-2006.pdf

vierde deel van het door den boer geleverde melkvet aan de fabriek aan hem terug te geven in de vorm van boter, tot een maximum van de hoeveelheid waarop bij volgens zijn bonnen recht heeft.

Hierdoor zouden alleen de boeren die geen of weinig melk meer leveren margarine ontvangen doch de anderen boter. Deze suggestie zou door den minister op korten termijn worden onderzocht.

Van de andere punten die besproken werden noemen wij nog het sociale vraagstuk, dat zeer sympathiek besproken werd, het bedrijfschap zuivel waarop veel kritiek was,¹³ de volkshuisvesting op het platteland, de melkmachines, de verwerking van melk tot melkwol, van stroo tot isolatieplaten en krantenpapier, de afzet van vee in het buitenland, de vlasprijzen enz.

13 In een eerder verschenen artikel in De Gelderlander – 13 dec. 1945 – werd meer gemeld over de extra – ook financiële – steun die de land- en tuinbouwsektor zou krijgen van de regering.

Zo werd genoemd dat er meer onderzoek, zoals b.v. een instituut voor zuivelonderzoek, met proeffabriek – het latere NIZO – zou komen. Andere plannen waren de uitbreiding van voorlichtings- en scholingsmogelijkheid. Ook werd er ‘gesproken’ over plannen voor een volledig nieuwe opzet van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties. Waarvan, in ons onderwerp, het opheffen van – het in 1942 opgerichte – *Bedrijfschap Zuivel* en het in werking treden van het *Productschap voor Zuivel* in 1956 zeer belangrijk is! (ZHN.)